Arkeologisk schaktningsövervakning

Vattnäs 90:1

vid schaktning för VA-ledning inom blästbrukslämning L2000:5056 (tidigare RAÄ Mora 433:1) i Mora socken och kommun, Dalarnas län
2019

Dalarnas museum

Arkivrapport dnr 197/18
Jimmy Axelsson Karlqvist

© Lantmäteriet I2018/00142

Dalarnas museum, Falun, 2019

Inledning

En fastighetsägare har planerat nedläggning av VA till en byggnad på sin tomt i Vattnäs, Mora kommun, (figur 1). Placeringen av VA ledningen var inom norra delen av fornlämningen L2000:5056 (tidigare RAÄ Mora 433:1), registrerad som en blästbrukslämning (FMIS). Fornlämningen har endast en ungefärlig avgränsning, utifrån slagg- och ugnsvägg förekomst från en inventering gjord 1972. Det beslutades därför att Dalarnas museum skulle utföra en arkeologisk schaktningsövervakning. Beslutet togs av länsstyrelsen Dalarna, dnr 431-11988-2018, och beställare var fastighetsägaren.

Antikvarisk bakgrund

Blästbrukslämningen består av spridda slaggfynd inom ett ca 45x40 meter stort område i vad som tidigare varit åkermark, nu tomtmark. Slaggens utseende och påträffade ugnsväggsbitar tyder på att fynden härrör från förhistorisk järnhantering. Ytterligare sex platser med slaggfynd finns i närområdet. 1997 utförde Dalarnas museum två förundersökningar. En i nordost och en i öst om den nu aktuella ytan, (figur 2). I de två schakten i nordost påträffades ingenting som kunde kopplas till förhistorisk järnframställning.

I ett av de elva schakten, i den andra förundersökningen, (schakt 7) påträffades vad som tolkades som lämningar efter en smedja. Schaktet utvidgades och det konstaterades att smedjan var relativt dåligt bevarad, men både slagg och ugnsväggsbitar iakttogs i schaktet. Två större sammanhängande, men oregelbundna, ytor med brungrå sand, sten och kol fanns i mitten av schaktet. Söder därom iakttogs två långsmala och grunda nedgrävningar, som närmast liknade svängda men parallella rännor. I nedgrävningarna påträffades enstaka slaggbitar och tegelfragment. Smedjan tolkades inte ha någon anmärkningsvärt hög ålder (DM dnr 64/97). Inga spår av förhistorisk järnframställning iakttogs

En förundersökning inför nybyggnation inom fornlämningens nordöstra del genomfördes 2015. Inga fynd av slagg eller anläggningar kunde påträffas (DM dnr 35/15).

Syfte

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen.

Metod

Ett 30 meter långt och 1,0 meter brett schakt grävdes skiktvis ned till den naturliga marken. För grävarbetet användes en grävmaskin utrustad med planskopa. Partier av schaktbotten och sidorna rensades för hand. Schaktet mättes in med hjälp av en RTK-GPS. Innehållet i schaktet i beskrevs och fotograferades. Vidare metalldetekterades området innan och efter schaktningsarbetet.

Resultat

Under grästorven framkom matjord vilken var mellan 0,25–0,35 meter tjock. Under matjorden framkom orangebeige sandig morän med 0,02–0,20

Figur 3. Lodfoto över schaktets placering. Fotograf Jimmy A Karlqvist

meter stora rundade stenar. Endast enstaka stenar var 0,2–0,3 meter stora. Moränen var mycket homogen och endast enstaka järnutfällningar noterades. Vidare framkom tydliga plogspår i nord-sydlig riktning.

Slutsatser och utvärdering

Inga spår efter förhistorisk järnframställning kunde iakttas inom den schaktade ytan. Möjligtvis kan slaggen som påträffades vid inventeringen 1972 härröra från den recenta smedja som påträffades vid den arkeologiska förundersökningen 1997. Dalarnas museums bedömning utifrån den nu aktuella undersökningen samt tidigare undersökningar, att lämningar inte är troliga inom det nu utmarkerade fornlämningsområdet. Därför föreslås att fornlämningen utgår, alternativt att ny begränsning för fornlämningen

genomförs. Dalarnas museum anser att inga ytterligare arkeologiska insatser fodras för det aktuella arbetsföretaget.

Sammanfattning

I augusti 2019 utförde Dalarnas museum en schaktningsövervakning på en tomt i Vattnäs, Mora kommun. Anledningen var schaktningsarbete för nedläggning av VA ledning, vilket berörde blästbrukslämning, L2000:5056 (tidigare Mora 433:1). Ett 30 meter långt schakt togs upp. Schaktet grävdes ned till ett djup av 0,4–0,5 då naturlig mark tog vid. Under den ca 0,3 meter tjocka matjorden fanns homogen morän med enstaka tydliga plogspår. Dalarnas museums bedömning utifrån den nu aktuella undersökningen samt tidigare undersökningar, att lämningar inte är troliga inom det nu utmarkerade fornlämningsområdet. Därför föreslås att fornlämningen utgår.

Referenser

Fornreg. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation. https://app.raa.se/open/fornsok/

Bennström, Greger. (2015). Arkeologisk förundersökning Vattnäs 90:1 vid schaktning för carport inom blästbrukslämning RAÄ 433:1 i Mora socken och kommun, Dalarna. Arkivrapport dnr 35/15. Dalarnas museum.

Lögdqvist, Anna. (2003). Arkeologisk förundersökning inför utbyggnad av uthus på fastigheten Vattnäs 90:1, fornlämning nr 433, Mora socken och kommun. Arkivrapport dnr 64/97. Dalarnas museum.

Lögdqvist, Anna. (2003). Arkeologisk förundersökning inför byggnation av enfamiljshus och uthus på fastigheten Vattnäs 98:1, fornlämning nr 433, Mora socken och kommun. Arkivrapport dnr 64/97. Dalarnas museum.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-11988-2018
Socken:	Mora
Fornlämning, RAÄ-nr:	433:1
Fastighet:	Vattnäs 90:1
Koordinater, mitten:	N: 6768043
(SWEREF99 TM)	E: 477344
Höjd (RH 2000):	167,6
Inmätning:	RTK-GPS
Utförandetid:	2019-08-22
Undersökt yta:	28 kvadratmeter
Schaktlängd:	30 meter
DM projektnummer:	1712
DM diarienummer:	197/18
DM foto accessionsnr:	DM ARK1712
Arkeologisk personal:	Jimmy A Karlqvist
Projektansvarig:	Jimmy A Karlqvist

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

2 Översiktskartor

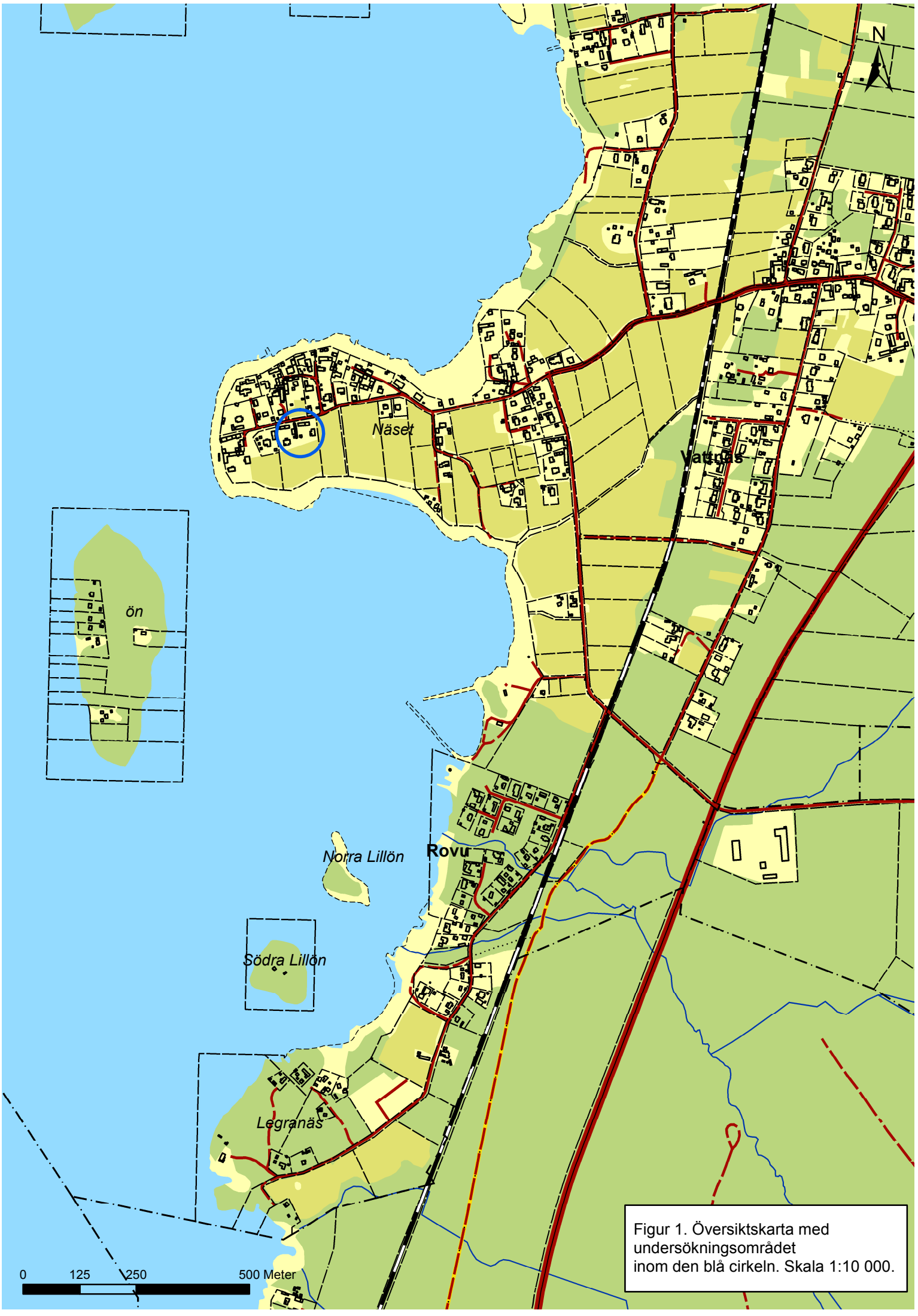

Figur 1. Översiktskarta med undersökningsområdet inom den blå cirkeln. Skala 1:10 000.

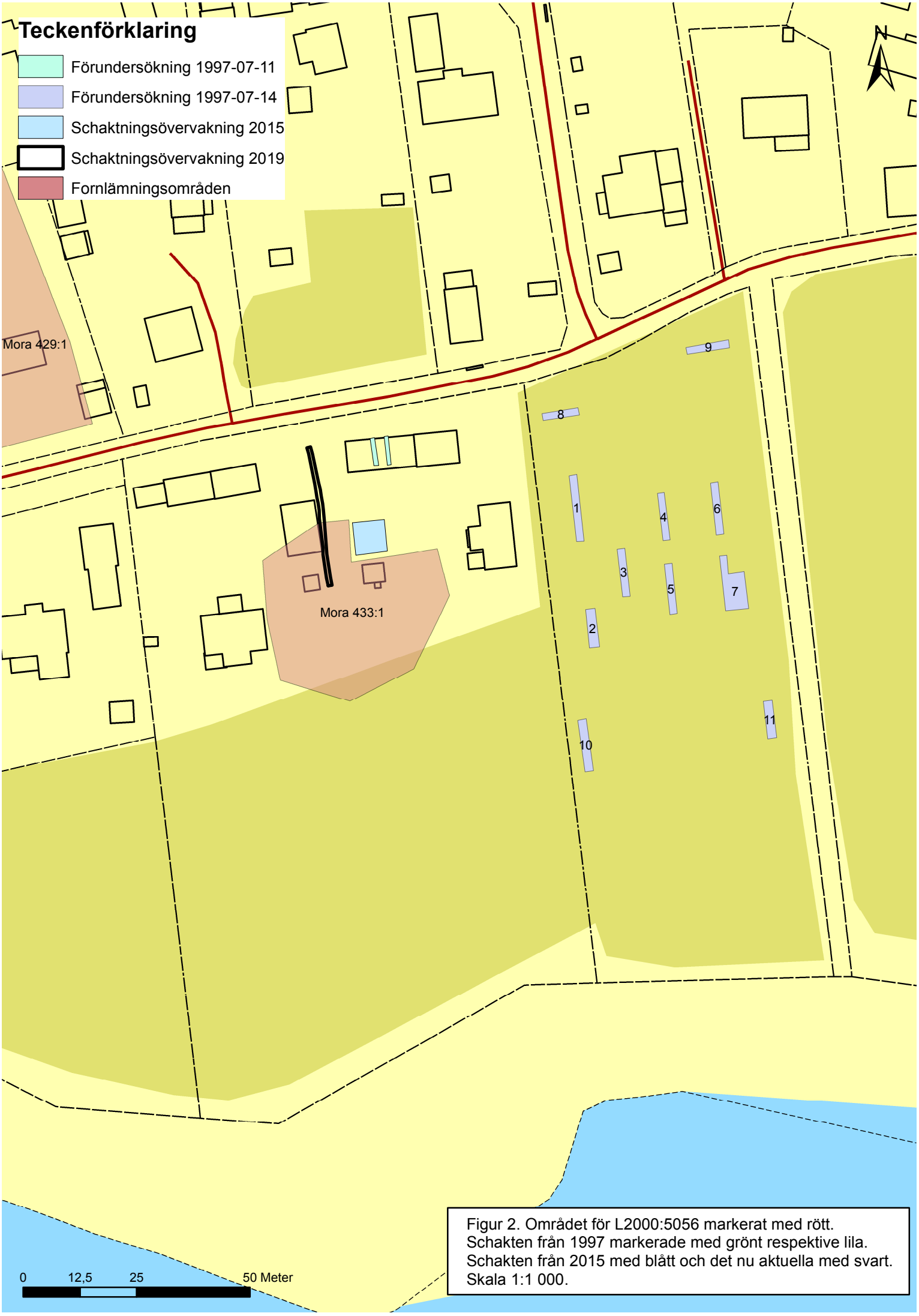

Figur 2. Området för L2000:5056 markerat med rött. Schakten från 1997 markerade med grönt respektive lila. Schakten från 2015 med blått och det nu aktuella med svart. Skala 1:1 000.